

TUTKIELMIA OPPIJANKIELESTÄ JA SIIRTOVAIKUTUKSESTA

Stiina Rantatalo ja Helena Sulkala (toim.) *Tutkielmia oppijankielestä II*. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 21. Oulu: Oulun yliopistopaino 2002. 185 s. ISBN 951-42-6810-5.

Maija Järvenpää ja Kirsti Siitonen (toim.) *Matkalla toiseen kieleen. Viisi praktikumtyötä äidinkielen ja opittavan kielen siirtovaikutuksista*. Opetuksen ja tutkimuksen apuneuvoja 4. Turku: Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos 2002. 133 s. ISBN 951-29-2186-3.

Julkaistujen suomi toisena kielenä -aiheisten tutkielmien joukko kasvoi vuonna 2002 kahdella uudella kokoelmateoksella, jotka molemmat käsittelevät oppijankieltä. Kirjoittajakunta ulottuu kokeista alan tutkijoista praktikumvaiheen opiskelijoihin. Myös tarjotut näkökulmat ovat moninaiset. Artikkelit tarkastelevat oppijankielen eri tasoja sekä suomen ja muiden kielten välisiä siirtovaikutuksia. Opetuksen näkökulmaakaan ei ole unohdettu. *Tutkielmia oppijankielestä II* keskittyy lähinnä syntaksiin ja fonologiaan, *Matkalla toiseen kieleen* -teoksen artikkeleissa taas painottuu pragmatiikka ja vuorovaikutus. Tästä erilaisuudesta huolimatta teosten artikkeleissa on myös runsaasti yhteistä.

Tutkielmia oppijankielestä II sisältää seitsemän artikkelia. PIRKKO MUIKKU-WERNER tarkastelee virolaisten ja saksalaisten oppijansuomen syntaksia objektin, kiellon ja kysymysten kautta. LEENA BOGDANOVA käsittelee kuullun ymmärtämisen opetusta. HELENA SULKALA ja PAULA LOIKALA vertailevat suomea ja italiaa lähinnä fonologian näkökulmasta. EEVA-LIISA TAZZARI kertoo kokemuksistaan puheterapian menetelmien käytöstä opetuksessa. Kokoelman kolme

viimeistä artikkelia perustuvat pro gradu -töihin ja käsittelevät kirjoitettua oppijansuomea: SANNA MARTIN tarkastelee objektin sijanvalintaa, ANU KYNSIJÄRVI kieliopillisten sijojen merkintää ja HANNA AMPULA paikallissijoja.

Matkalla toiseen kieleen on erityisen kiinnostava teos jo siksi, että sen kirjoittajat ovat itsekin suomenoppijoita. Artikkeleiden työstäminen on varmasti ollut haaste sekä kirjoittajille että toimittajille, mutta lopputuloksena on uudenlaisia näkökulmia suomi toisena ja vieraana kielenä -tutkimukseen. Aineistot ovat suorastaan herkkulisia, ja niitä toivoisikin hyödynnettävän myös näiden praktikumtöiden ulkopuolella. Turun praktikumeissa suomenkieliset ja muunkieliset opiskelijat ovat toimineet toistensa opponentteina — tämäntapaista yhteistyötä soisi kokeiltavan muuallakin!

ANKE MICHLERIN aiheena on saksan- ja suomenkielisten puhujien mielenilmausten vertailu. LOTTA KURKI on tehnyt artikkelin oheen osasta Michlerin aineistoa erillisen analyysin, jota täydentävät vielä Kurjen, Michlerin ja KIRSTI SIITONEN laatima monivalintakysely sekä Michlerin ja Kurjen henkilökohtaiset tulkinnat aineiston sisältämistä tilanteista. SATUMAIJA PÜSCHEL tarkaste-

lee artikkelissaan suomen sanontojen ymmärtämistä. HATICE KÜTÜK tutkii kahden turkkilaislapsen koodinvaihtoa. GEDA PAULSEN on tehnyt pienimuotoisen pitkittäistutkimuksen viisivuotiaan oppijan välikielen kehittymisestä. KAI STAHL tutkii kohdekielen vaikutusta äidinkielen lähes kaksikielisten lasten puheessa. Kolmeen viimeiseen artikkeliin sisältyy myös kiinnostava katsaus informanttien kielen kehitykseen tutkielman valmistumisen jälkeen.

Kielten välistä siirtovaikutusta käsitellään useimmissa kokoelmien artikkeleissa. Suomen vastaparina on useita eri (eurooppalaisia) kieliä: saksa, italia, venäjä, islanti sekä viro. Siirtovaikutuksen tutkimiseen useimmin käytetyt menetelmät ovat kontrastiivinen analyysi ja virheanalyysi. Näitä on käytetty ainakin *Tutkielmia oppijankielestä II* -kokoelman pro graduihin perustuvissa artikkeleissa. Lukijan kannalta olisi ehkä ollut mielekäästä koota menetelmien esittelyt yhteen artikkeliin ja viitata tähän osuuteen kahdessa muussa artikkelissa. Nyt menetelmät esitellään sekä Kynsijärven että Ampulan artikkelissa, jotka toisaalta täydentävät toisiaan mutta myös hieman toistavat samoja asioita. *Matkalla toiseen kieleen* -kokoelmassa Paulsenin artikkeli esittelee kontrastiivisen hypoteesin lisäksi myös välikielen sekä luovan konstruktion hypoteesit.

Suomenoppijalle ehkä eniten vaikeuksia tuottava asia on objektin sijanvalinta. Sitä käsitelläänkin kolmessa *Tutkielmia oppijankielestä II* -kokoelman artikkelissa. Martin tarkastelee objektia verbin merkityksen ja lauseen ilmaiseman tilanteen kautta. Hänen aineistonsa perusteella resultatiiviset verbit näyttäisivät tuottavan enemmän ongelmia kuin irresultatiiviset. Kynsijärvi pohtii kiinnostavasti myös oppimisympäristön vaikutusta: suomea toisena kielenä ja suomea vieraana kielenä opiskelleet eivät näytä objektin käytössä eroavan paljon toi-

sistaan. Muikku-Werner on löytänyt aineistostaan sekä intralingvaalisia (kohdekielen sisäisestä interferenssistä aiheutuvia) että interlingvaalisia (lähdekielen interferenssistä aiheutuvia) objektivirheitä ja päätyykin esittämään, että vaikeuksien taustalla on pikemminkin suomen objektin monimuotoisuus kuin oppijan oma äidinkieli. Tätä väittämää tuntuivat tukevan myös Martin ja Kynsijärven havainnot.

Myöskään kieltolauseissa lähde- ja kohdekielten läheisyydestä ei näyttäisi välttämättä olevan hyötyä oppijalle: Muikku-Wernerin aineistossa saksankieliset tekevät vironkielisiä vähemmän virheitä. Paulsenin artikkelissa vironkielinen poika hakee kieltoisanan oikeaa muotoa: ensimmäisessä nauhoituksessa lähes kaikki kielto sanat ovat yksikön 2. persoonassa, muutamaa kuukautta myöhemmin tehdyssä nauhoituksessa taas yksikön 3. persoonassa (lauseen persoonasta riippumatta).

Vaikka äidinkielen läheisyydestä on todettu olevan hyötyä, myös negatiivista siirtovaikutusta esiintyy siis paljon. Muikku-Wernerin artikkelissa etsitäänkin monisyisempää kuvaa tästä ilmiöstä. Ainakin syntaksin alueella ratkaisevaa tuntuu olevan tutkittavan piirteen monimutkaisuus tai selväpiirteisyys. Mitä enemmän erilaisia vaihtoehtoja (ja näin myös virhemahdollisuuksia) on, sitä enemmän oppijat tekevät virheitä. Siten esimerkiksi sanajärjestys opitaan helpommin kuin taivutuspiirteet, ja siihen liittyvää interferenssiä ilmenee vähemmän. Oppijat näyttäisivätkin pyrkivän synteettisistä kohti analyttisempia rakenteita. Virheiden kokonaismäärä voi siis eri lähdekielten puhujilla olla sama, intralingvaaliset ja interlingvaaliset virheet vain ryhmittäytyvät eri tavoin.

Matkalla toiseen kieleen -kokoelman Michlerin artikkelin näkökulma on pragmaattinen. Michlerin mukaan äidinkielen vaikutus on luultua pienempää ja kulttuu-

risten tekijöiden vaikutus luultua suurempaa: kaksikieliset mutta saksankielisessä ympäristössä eläneet muistuttivat mielenilmausten toteuttamistavoiltaan enemmän saksan- kuin suomenkielisiä. Näihinkin tuloksiin tuntuu sopivan edellä mainittu pyrkimys analyttisyyteen: ei-äidinkieliset suomen puhujat käyttivät enemmän erillisiä kohteliaisuusfraaseja, kun taas äidinkieliset suosivat esimerkiksi liitepartikkeleita. Aihe on mielenkiintoinen, mutta kuten kirjassa todetaankin, video- tai ainakin audioaineisto toisi tällaisten kysymysten käsitteilyyn huomattavasti pelkkää kyselyaineistoa paremmat mahdollisuudet.

Nauhoitettua aineistoa onkin samassa kokoelmassa käyttänyt Kütük, ja Stahl on kirjoittanut muistiin kuulemiaan todellisia lausumia. Sekä heidän että Paulsenin aineistot antavat arvokasta tietoa toisen polven maahanmuuttajien suomesta. Kütükin 6- ja 7-vuotiaat informantit ovat syntyneet Suomessa, Stahlin 10- ja 14-vuotiaat taas ovat muuttaneet Suomeen ennen kouluikää. Kirjoittajien mukaan kaikilla informanteilla suomen vaikutus äidinkieleen lisääntyy koko ajan huolimatta siitä, että oman äidinkielen taitoa yritetään perheessä pitää yllä.

Lähes kaikki kokoelmien artikkelit ottavat huomioon myös opetuksen näkökulman. *Tutkielmia oppijankielestä II* -teoksessa Bogdanovan ja Tazzarin artikkelit keskittyvät nimenomaan didaktiikkaan, ja niistä opettajat saavatkin arvokkaita vinkkejä. Useissa muissa teksteissä opetus mainitaan viimeistään viimeisessä kappaleessa — suomi toisena ja vieraana kielenä -alan tutkimuksen pääasiallinen tarkoitus näyttäisi yhä vahvasti olevan opetuksen kehittäminen. Martin, Ampula sekä Sulkala ja Loikala uskovat tutkielmansa tuovan uutta tietoa (tai ainakin uusia näkökulmia) opetusta helpottamaan. Muikku-Werner nostaa esiin myös strategiat, joiden avulla oppijat voivat selvitä vaikeista tilanteista, ja ehdot-

taa niiden tietoisempaa opiskelua. Myös *Matkalla toiseen kieleen* -teoksen Michler ja Püschel ovat valinneet tutkielmiinsa aiheet, joiden opetuksessa heidän mielestään on parannettavaa. Michler tosin päätyy toteamaan, että kohteliaisuuden keinoja on vaikea oppia muutoin kuin kohdekielisesä ympäristössä elämällä.

Tutkielmia oppijankielestä II ja *Matkalla toiseen kieleen* ovat antoisaa luettavaa kaikille toisen kielen (ja erityisesti suomen) omaksumisesta kiinnostuneille. Eniten hyötyä artikkeleista saavat tietenkin alan tutkijat sekä suomi toisena ja vieraana kielenä -opettajat. Ensimmäisessä teoksessa miellyttää erityisesti tutkijoiden ja opettajien tekstien sekä tasokkaiden opinnäytetöiden yhdistäminen, toisessa raikkaan henkilökohtainen ote tutkimusalueeseen. Aito kiinnostus aiheeseen on molemmille yhteinen. ■

INKERI LEHTIMAJA

Sähköposti: inkeri.lehtimaja@helsinki.fi